

Atlas over danske saltvandsfisk

Leopardkutling

Thorogobius ephippiatus (Lowe, 1839)

Af Henrik Carl & Peter Rask Møller

Leopardkutling på 6,9 cm fra Skagerrak, 24. juli 2016. Foto: Henrik Carl.

Projektet er finansieret af Aage V. Jensen Naturfond

AAGE V. JENSENS FONDE

Alle rettigheder forbeholdes. Det er tilladt at gengive korte stykker af teksten med tydelig kildehenvisning. Teksten bedes citeret således: Carl, H. & Møller, P.R. 2017. Atlas over danske saltvandsfisk – Leopardkutling. Statens Naturhistoriske Museum. Online-udgivelse, juni 2017.

STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Systematik og navngivning

Slægten *Thorogobius* Miller, 1969 tilhører underfamilien Gobiinae, der rummer ca. 1.160 arter (Eschmeyer & Fong 2015). Den omfatter fire arter, der alle er fra den østlige del af Atlanten: to findes ved Afrika, og to ved Europa. Foruden leopardkutlingen drejer det sig i Europa om den storskællede kutling, *Thorogobius macrolepis*, som findes i Middelhavet. I en slægtskabsanalyse baseret på DNA-data er leopardkutlingen tættest beslægtet med sortkutlingen blandt de europæiske kutlinger – dog med det forbehold at den storskællede kutling ikke er med i analysen (Agorreta et al. 2013).

Det officielle navn er leopardkutling (Carl et al. 2004) – et navn, der kun er brugt herhjemme de seneste årtier (Muus & Nielsen 1998). Undertiden ses navnet rødpletlet kutling brugt (efter det norske navn), men dette er et unødvendigt synonym, der bør undgås. Slægtsnavnet *Thorogobius* betyder Thors kutling og er opkaldt efter det danske forskningskib *Thor*, som gjorde tjeneste i Nordatlanten fra 1902-1919. Artsnavnet *ephippiatus* betyder ”forsynet med hestedækken”, og det hentyder til pletterne på ryggen (Kullander & Delling 2012).

Udseende og kendetegn

Kroppen er forholdsvis kraftig med en høj halerod. Rygfinnerne er tydeligt adskilt og halefinnen er afrundet. Bugfinnerne er som hos de fleste kutlinger vokset sammen til en sugeskive (sugeskål). Membranen forrest i sugeskiven varierer i udvikling (Delling & Kullander 2012). Tænderne sidder i flere rækker i både over- og underkæbe.

Skællene er forholdsvis store. I en række langs kroppens midte findes normalt 36-38 skæl, men den kan have 33-42 (Miller 1986). Der er ingen skæl på hovedet eller i nakken foran forreste rygfinne (Miller & Loates 1997). Der er ingen tydelig sidelinje, men på hovedet er papilsystemet veludviklet med mange rækker af tydelige sanseceller (Miller et al. 1973).

Grundfarven er lys eller gråbrun. Spredt på kroppen findes store sorte eller rødbrune pletter, der sidder symmetrisk på begge sider (Wheeler 1969). Kontrasten mellem grundfarve og pletter er meget variable, og hos nogle eksemplarer er pletterne ikke ret synlige. Hovedets pletter er mindre og ofte lysere end kroppens. Ved haleroden og bagest i den forreste rygfinne findes også en stor, mørk plet. Hannerne bliver mørkere i yngletiden og får et blåviolet skær og hvidlige kanter (evt. med et blåligt skær) på de uparrede.

Ifølge litteraturen bliver leopardkutlingen op til 13 cm (Miller 1986). Norske lystfiskere har dog fanget dem op til mindst 14,7 cm (en fisk på 30,5 g). Den norske lystfiskerrekord fra 2016 er for øvrigt 35,8 g, men denne fisk var kun 13,7 cm. Det danske eksemplar, der blev fotograferet i Skagerrak i 1994, vurderedes til at være 7-8 cm (Nielsen & Jensen 1999). Der er ikke oplysninger om størrelsen af de fisk, der siden er set under dykning herhjemme, men to eksemplarer, som sportsdykker Emil Vesterager fangede til Fiskeatlasset i 2016 på vraget ”Aalborghus”, var henholdsvis 6,9 og ca. 9 cm.

Forvekslingsmuligheder

Leopardkutlingen er med sine iøjnefaldende pletter forholdsvis let at kende fra andre danske kutlinger. Der er dog flere eksempler på, at leopardkutlinger er blevet forvekslet med sortmundede kutlinger og måske sortkutlinger, som også har en kraftig halerod og kan have store mørke pletter. Det skyldes muligvis, at den sortmundede kutling er ny i nordeuropæiske farvande og derfor ikke er med i de gængse fiskebøger. Da leopardkutlingen har langt større pletter end de andre danske kutlinger, er sjældent og i øvrigt har andre levesteder end de førnævnte, bør forveksling med andre arter ikke være et reelt problem i danske farvande.

Fra slægtens anden europæiske art, den storskællede kutling, kendes leopardkutlingen foruden farvetegningerne på, at den førstnævnte kun har 27-28 skæl langs sidens midte, mens leopardkutlingen har 33-42 (Kullander & Delling 2012).

Udbredelse

Generel udbredelse

Leopardkutlingen er udbredt fra det nordlige Skotland og Sydvestnorge (fra ca. 62° N), langs vestsiden af De Britiske Øer og videre langs Europas kyster mod syd til Marokko. Desuden findes den ved Madeira (hvor den oprindelige artsbeskrivelse er fra), De Kanariske Øer og Azorerne. I Middelhavet er den udbredt i den nordlige del. Da leopardkutlingen kun sjældent fanges, er man mange steder først sent blevet klar over dens eksistens. Ved England fandt man den første gang i 1955, ved Sverige i 1977 og ved Norge i 1989. Ved Sydvestnorge har arten siden bredt sig meget, for hvor den for et par årtier siden kun blev set meget sjældent, er den nu et almindeligt syn under dykning (Moen & Svensen 2014). En tilsvarende udvikling kendes fra den hollandske del af Nordsøen, hvor den blev fundet første gang i 1988, men nu er almindelig på de fleste vrage i området (Van Morsel & Coolen 2017). I Skandinavien er der også en bestand i området ved Bohuslän i Sverige (ved Lysekil, i Gullmarsfjorden og ved Kosterøerne), og det er formentlig fra denne, de danske fisk stammer.

Udbredelse i Danmark

Leopardkutlingen kendes kun fra fire dokumenterede fund i danske farvande. Det første drejer sig om et eksemplar på 7-8 cm, som blev fotograferet ved vraget af færgen "Skagerrak", der ligger på ca. 25 meter vand 19 km sydvest-vest for Hirtshals. Fundet blev gjort i juni 1994 af sportsdykker Leo Jensen, men først i 1999 blev et foto sendt til Jørgen Nielsen fra Zoologisk Museum, der kunne artsbestemme fisken (Nielsen & Jensen 1999). Den anden leopardkutling blev fotograferet af en sportsdykker den 23. august 2015 på vraget "Aalborghus", der ligger på ca. 30 meter vand ca. 16 km nord for Hanstholm. Ud over det fotograferede eksemplar blev flere andre set (pers. komm. Emil Vesterager). Den 3. april blev arten igen set på vraget "Aalborghus", og den 12. juni 2016 blev et eksemplar fotograferet på vraget "Necar", der ligger i Kattegat ca. 20 km vest for Kobberhage. Den 24. juli 2016 blev to eksemplarer fanget på vraget "Aalborghus" og indleveret til Fiskeatlasset.

Herudover er arten kendt fra flere udokumenterede fund. I forbindelse med den såkaldte NOVANA-overvågning af stenrev er arten set under dykning et par gange i 2008, 2011 og 2014 på knap 20 meters dybde sydøst for Læsø (pers. komm. Karsten Dahl). En længere række observationer fra lavt vand i Smålandsfarvandet og i havet ud for Møn i august 2012 fra samme overvågning, vurderes af Fiskeatlasset til at være fejlbestemte sortmundede kutlinger. Den 4. oktober 2015 blev adskillige leopardkutlinger set under sportsdykning på et andet vrage, der ligger ca. 22 km nord for Hanstholm på 32 meters dybde.

De nævnte observationer tyder på, at arten har spredt sig herhjemme de seneste år, så der måske findes mange lokale småbestande af leopardkutlinger på vrage og stenrev i den danske del af Nordsøen, Skagerrak og nordlige Kattegat.

Kortlægning

Leopardkutlingen beskrives alle steder som en sky fisk, der hurtigt smutter i skjul i fx klippesprækker, hvis den bliver skræmt. Den er derfor meget vanskelig at fange i traditionelle netredskaber. Desuden bruges der sjældent egnede redskaber i de klippefyldte farvande samt ved de vrage, hvor den findes. En meget stor del af de udenlandske fund er sket i forbindelse med flaskedykning og indsamling med undervandslystfiskeri under dykning (Miller et al. 1973; Miller & Loates 1997), og det samme gør sig gældende for alle de danske fund. Skal artens udbredelse undersøges nærmere, er et tæt samarbejde med sportsdykkerne en oplagt mulighed.

Biologi

Levesteder og levevis

Leopardkutlingen er en bundfisk, som findes på steder med sten- og klippebund, hvor der er egnede sprækker og klippehuler, den kan bruge som skjul. Flere undersøgelser har vist en stærk præference for områder med klippehuler, og i en stor klippehule i Adriaterhavet var leopardkutlingen den afgjort mest talrige fisk (Arko-Pijevac et al. 2001). Arten er også flere gange fundet på skibsvrag (Barber 1973; Nielsen & Jensen 1999). I det sydlige Norge kan den flere steder fanges langs moler og lignende.

Miller (1986) angiver, at den hyppigst træffes på 6-12 meters dybde, mens Kullander & Delling (2012) skriver, at den i Sverige hyppigst træffes på 10-25 meter. Undertiden ses den ned til ca. 45 meters dybde. De danske fund er som nævnt gjort på 22-35 m.

Der findes kun meget få oplysninger om leopardkutlingens levevis. Undersøgelser har dog vist, at den hovedsagelig er dagaktiv (Nickell & Sayer 1998), og om dagen træffes fiskene længere væk fra deres skjul end om natten (Holm & Mattson 1981).

Fødevalg

Føden består af forskellige krebsdyr som vandlopper, tanglopper og forskellige tibenede krebsdyr samt havbørsteorme, snegle og alger (Dunne 1976; Miller 1986). Den hugger villigt på kroge agnet med strandsnegl, *Littorina* sp. (Miller et al. 1973).

Reproduktion og livscyklus

Kønsmodenhed indtræffer sent i forhold til vore andre kutlinger – først ved en alder på 3-5 år (Miller 1969). Artens ynglebologi er som andre aspekter af dens liv dårligt kendt. Legen foregår i maj-juli (ved Plymouth). Miller (1986) angiver et ægantal på ca. 2.500-12.000 hos hunner på 6,1-8,8 cm. Æggene fasthæftes i et enkelt lag på undersiden af sten eller klipper, og de vogtes af hannen til de klækker efter ca. 1 uge.

Leopardkutlingen bliver op til 9 år gammel (Miller 1969, 1986).

Vækst og økologi

Der er ikke fundet oplysninger om væksten, og heller ikke artens rolle i økosystemet er undersøgt. Leopardkutlingen er næppe nogle steder så talrig, at den spiller en større rolle som prædator, fødekonzurrent eller som føde for andre arter. Det skulle da lige være i førømtalte huler i Middelhavet, hvor den kan være den dominerende art.

Forvaltning, trusler og status

Arten regnes på grund af fraværet af umiddelbare trusler ikke som truet i den internationale rødliste fra IUCN, men der er ikke mange oplysninger om bestandenes størrelser (Williams et al. 2014). Den opfattes af de fleste som forholdsvis fåtallig alle steder i udbredelsesområdet. I de tætteste bestande er der ét eksemplar pr. 10 m² (Kullander & Delling 2012), men da de fleste registreringer sker under flaskedykning, er arten sikkert noget mere udbredt end antaget. Dens krav til levested opfyldes ikke mange steder i danske farvande, og det omfattende stenfiskeri op gennem 1900-tallet har muligvis haft en negativ indflydelse. Reetablering af de dybtliggende stenrev vil formentlig gøre arten mere talrig. Det er muligt, at den igangværende temperaturstigning, vi oplever i Nordvesteuropa, har været med til at fremme artens udbredelse på vore breddegrader.

Menneskets udnyttelse

På nær lidt artsfiskeri (sportsfiskeri efter alle arter) i Norge finder der ingen anvendelse sted, da leopardkutlingen er lille og forholdsvis fåtallig alle steder i sit udbredelsesområde. Den ville pynte i

de fleste offentlige akvarier, men der er ikke kendskab til, at nogen af de offentlige akvarier i Danmark har udstillet den.

Referencer

- Agorreta, A., San Mauro, D., Schliewen, U., Van Tassell, J.L., Kovačić, M., Zardoya, R. & Rüber, L. 2013. Molecular phylogenetics of Gobioidae and phylogenetic placement of European gobies. *Molecular Phylogenetics and Evolution* 69: 619-633.
- Arko-Pijevec, M., Benac, C., Kovacic, M. & Kirincic, M. 2001. A submarine cave at the island of Krk (North Adriatic Sea). *Natura Croatica* 10(3): 163-184.
- Barber, V.C. 1973. Observations on the habitats of the leopard-spotted goby, *Thorogobius ephippiatus*, off southern England. *Copeia* 3: 598-600.
- Dunne, J. 1976. Littoral and benthic investigations on the west coast of Ireland. 5. (Section a: faunistic and ecological studies). A contribution to the biology of the leopardspotted goby, *Thorogobius ephippiatus* (Lowe) (Pisces: Teleostei: Gobiidae). *Proceedings of the Royal Irish Academy, Section B* 76(8): 121-132.
- Eschmeyer, W.N. & Fong, J.D. 2015. Species of Fishes by family/subfamily. On-line version 2014. <http://research.calacademy.org/research/ichthyology/catalog/SpeciesByFamily.asp>
- Holm, T. & Mattson, S. 1981. *Thorogobius ephippiatus* (Pisces) found on the West Coast of Sweden. *Sarsia* 66(1): 87-88.
- Kullander, S.O. & Dellings, B. 2012. Ryggsträngsdjur: Strålfeniga fiskar, Chordata: Actinopterygii. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. ArtDatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Miller, P. J. 1969. Systematics and biology of the leopard-spotted goby, *Gobius ephippiatus* [Teleostei: Gobiidae], with description of a new genus and notes on the identity of *G. macrolepis* Kolombatovic. *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom* 49(4): 831-855.
- Miller, P.J., Rice, A.L. & Johnstone, A.D.F. 1973. A western Scottish population of the leopard-spotted goby, *Thorogobius ephippiatus* (Lowe) (Teleostei: Gobioidae). *Journal of Fish Biology* 5: 233-239.
- Miller, P.J. 1986. Gobiidae. Pp. 1019-1085 in: Whitehead, P.J.P, Bauchot, M.-L., Hureau, J.-C., Nielsen, J. & Tortonese, E. (eds.). *Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean*, volume III. Unesco.
- Miller, P.J. & Loates, M.J. 1997. *Fish of Britain & Europe*. Collins Pocket Guide. HarperCollinsPublishers.
- Moen, F.E. & Svendsen, E. 2014. *Dyreliv i havet – nordeuropæisk marin fauna*. 6. udgave. Kom forlag.
- Nickell, L.A. & Sayer, M.D.J. 1998. Occurrence and activity of mobile macrofauna on a sublittoral reef: diel and seasonal variations. *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom* 78(4): 1061-1082.

Nielsen, J.G & Jensen, L. 1999. Leopardkutling – ny fisk fra danske farvande. *Flora og Fauna* 105(2): 37-39.

Van Morsel, G. & Coolen, J. 2017. De Luipaardgrondel *Thorogobius ehippiatus* (Lowe, 1839) in de Noordzee. *Het Zeepaard* 77(2): 85-92.

Wheeler, A. 1969. *The Fishes of the British Isles and North-West Europe*. MacMillian and Co Ltd., London.

Williams, J.T., Herler, J. & Kovacic, M. 2014. *Thorogobius ehippiatus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2014: e.T198669A45119519.